

Johan Nicolai Madvig - Et Mindeskrift. Udgivet af Det kgl. danske Videnskabernes Selskab og Carlsbergfondet. I. København 1955. 270 s.

Sært som en jagende Tid kan fæste sig ved Mindedage. Halvandethundrede-Aaret for H. C. Andersens Fødsel gled paa en heldig Maade over i hundrede-Aaret for Søren Kierkegaards Død. Nu er vi standset ved halvandethundrede-Aaret for Madvigs Fødsel — en Smule *post festum*, men sent er bedre end aldrig, navnlig da Johan Nicolai Madvig utvivlsomt fortjente et Mindeskrift.

— »Kernen i alt, hvad han udrettede var ... hans videnskabelige værk«, hedder det i Professor Niels Bohrs og Professor Johs. Pedersens *Forord*. Utvivlsomt; for Professor Povl Bagge, der har skrevet om *Levned og politisk Virksomhed*, erklærer, at Madvig ikke brød nye baner i dansk politik (S. 161), og Rektor Per Krarups Fremstilling af »*Forholdet til Skolen*» giver et stærkt Indtryk af, at han nok gennemførte Reformlove paa dette Omraade, men at det, trods alle hans Formaninger, stadig var den gamle grammatiske Aand, der raadede indenfor Murene. Naar Værket engang er fuldført, kommer Tyngdepunktet formentlig ogsaa til at hvile paa det rette Sted, men foreløbig har Madvigs offentlige Virksomhed umiskendeligt faaet Broderparten af Behandlingen. Det er ikke alene Prof. Bagges Afsnit, der tager 182 Sider af I Bind 271; betydelige Dele af Per Krarups letlæselige og særdeles oplysende Skildring (med udmærkede Citater) hører i Virkeligheden samme Steds hen, og Prof. Johs. Pedersens Redegørelse for Madvigs Virksomhed i »*Videnskabernes Selskab*» og *Carlsbergfondet* drejer sig ligeledes om administrative Forhold, saaledes ogsaa den korte og klare Udredning af Meningsforskellighederne indenfor den Jacobsenske Familie ved Fondets Oprettelse, som Madvig maatte tage Stilling til.

Under »Historisk Tidsskrift«s Synsvinkel kan der imidlertid ikke være noget at indvende herimod; hvordan man end bedømmer Madvig, er og bliver han en fremtrædende Skikkelse i 19. Aarhundredes offentlige Liv.

Hovedvægten kommer saa i denne Sammenhæng til at hvile paa Professor Bagges Behandling af Madvigs Levned og politiske Virksomhed. Selve dens Anlæg virker fascinerende. Forfatteren har skaaret Underafnittet om Livsbegivenhederne ned til en ren Skitse og sat alt ind paa en gruppevis Redegørelse for Madvigs Stræben og Opfattelse i Forhold til forskellige af Tidens brændende Spørgsmaal: Den fri Forfatning, det nationale Spørgsmaal,

dansk Politik i større Almindelighed og enkelte Reformlove vedrørende. Det er dristigt gjort, men det har sine Svagheder; man undgaar heller ikke paa denne Maade Gentagelser; Fremstillingen f. Eks. af Madvigs Holdning og Virksomhed som Medlem af November-Ministeriet splittes stærkt. Fastholden af den kronologiske Rækkefølge giver altid et historisk Arbejde betydelig Kraft og Klarhed. — Paa den anden Side er der ingen Tvivl om, at den valgte Tilrettelæggelse af Stoffet efterlader et blivende Indtryk af Midtpunktmandens Personlighed. Det har *sin* Betydning, og det falder maaske slet ikke unaturligt netop i »et Mindeskrift« af den foreliggende Art. Der er næppe nogen Grund til at gaa i Rette med Forfatteren for hans Fremgangsmaade, selv om dens Anvendelse muligvis ogsaa hænger sammen med, at han i sin Tid nødvendigvis maatte benytte den i sin Disputats om »D. G. Monrads Statstanker«.

Hvad man end vil mene, saa ligger der betydelige og dygtigt gennemførte Forundersøgelser bag Forfatterens Arbejde om Madvig. Det bygger paa dybtgaaende Studier af Rigsdags- og Rigsraadsforhandlinger gennem en lang Aarrække og et omfattende Kendskab til Samtidens Brevstof. Men ydermere bærer det Vidnesbyrd om en ikke ubetydelig filosofisk, historisk og politisk Belæsthed, der mange Steder skaber en interessant Baggrund ved Redegørelserne for Madvigs Opfattelse af Stats- og Samfundsforhold. De Traade, der paa den Maade knyttes til almen-europæisk Aands- og Retsudvikling, har mere end almindelig Interesse, men alligevel en enkelt Bemærkning her: Selv om det er muligt at paavise Paralleler til kendte fremmede Forfatteres Tanker, skal man altid være forsigtig med at forudsætte direkte Kendskab til dem eller Paavirkning fra dem. Enhver Tidsalder har paa ethvert Omraade sit intellektuelle Fælleseje; den Indflydelse, der mærkes, er tit alene middelbar. Saadan vil det første Indtryk af Afhandlingen vistnok være. Men straks ved dens Begyndelse har Forfatteren selv stillet *sit* Maal op: »at komme bag om den nu herskende tradition — der hvad Madvig angår vel har nuancer, men for en meget stor del bygger på hans erindringer — og ved fortolkning af samtidige kilder, kritisk sigtede . . . [at] konstruere en helhed« (S. 8). — »erindringer« skulde vel paa Trods af alle Retskrivningsregler have været skrevet med stort E, for hvad der tænkes paa er utvivlsomt Madvigs Bog: »Livserindringer«, som ubestridelig har været i høj Grad opinionsskabende. Hvad der her siges, er imidlertid ikke blot Udtryk for en paaskønnelsesværdig, men ogsaa for en ganske nødvendig Stræben; thi alle Memoireværker viser sig Gang paa Gang, hvor plausible deres

Fremstilling end kan falde, at være højst upaalideligt Kildemateriale. Og det skal i denne Forbindelse siges med det samme, at Forfatteren ikke har svigtet ved Udførelsen af sit Formaål. Han har helt igennem givet dokumentarisk Bevis for sine Paa-stande. Hvor det mangler, lyder de forklarende Hypoteser, med hvilke Hullerne udfyldes, sandsynlige og rimelige, selv om de maaske en enkelt Gang kan forekomme lidt for nuancerede (f. eks. S. 94, 95). Intet stikkes under Stolen. Madvigs Fortrin forringes ikke; hans Fejl tilsløres ikke. Resultatet er blevet en velskrevet, velafvejet, særdeles forstaaende Skildring, der maaske ikke vil tilfredsstille Madvigs Beundrere, men sikkert kommer Virkeligheden nærmere end det meste af, hvad der tidligere er sagt. Anmelderen har i hvert Fald intet væsentligt at indvende hverken mod Fremstillingen af Begivenhedsforløbet eller de Domme, som fældes om det.

Dette betyder selvsagt ikke, at der ikke er Dele af Afhandlingen, som indbyder til Drøftelse eller Uddybning. En af de rent menneskelige Landvindinger, den bringer, er hvad der fremdrages om Madvigs Psyke. Forfatteren lader det nærmest blive ved en Redegørelse og overlader Forklaringen til en Psykiater, Overlæge Ib Ostfeldt. Men fører hans Indlæg (Bilag S. 164 fig.) os egentlig Forklaringen nærmere?

Ved en flygtig Betragtning af de Oplysninger, der gives, vil mange formodentlig sige: Mindreværdskompleks. De vil fæste sig ved, hvad vi faar at vide om Madvigs Forhold til den »nu atter« fornemme og fjærne Verden. Det er givet, at han beundrede den, forstod, at der her var noget, han manglede, men følte han sig underlegen? Det skortede i hvert Fald ikke Madvig paa Selvsikkerhed; det forekommer noget misvisende, naar Rektor Krarup taler om hans »beskedenhed — der næsten kunde grænse til ydmyghed« (S. 240). I Virkeligheden mente Madvig meget om sig selv, troede at han kunde magte enhver menneskelig Opgave — ogsaa Hærens Ledelse under begge Krigene (S. 14—15), og meget var han faktisk i Stand til med sin eventyrlige Arbejdsevne og sit Falkeblik for det centrale i en Sag. Der var umiskendeligt noget, han higede efter, maaske noget uopnaaeligt, men Mindreværdsfølelse — Nej.

Hans Kundskabsbegær i de yngre Aar, der omtales i denne Forbindelse (S. 63) bundede maaske ogsaa i andet end »Dannelses-tørst«. Den klassiske Literaturs relative Begrænsning i Omfang fører ganske uvilkaarligt dens Dyrkere ind paa andre Discipliner end deres egne historiske og literære. Laa det egentlig ikke nær, at en saa samvittighedsfuld og grundig Forsker som Madvig søgte

at sætte sig ind i de tilsvarende Videnskaber paa deres daværende Stade til Belysning af Oldtidens Forhold? Under alle Omstændigheder var det ikke i Aandsdannelse at Madvig stod tilbage for den fine Verden.

Og endelig de tilbagevendende Depressionsperioder med Tvivl om, at han selv strakte til, at hans Videnskab havde virkelig Berettigelse — er det noget uhørt selv hos Historiens største. Martin Luther havde i sit Livs Aften haarde Anfægtelser angaaende Reformationens Gang. Ogsaa mindre Mennesker kender til de Ting. Hos Madvig har der sikkert været særlige Dispositioner, men et andet Forhold spillede utvivlsomt ligeledes ind: hans Sandhedskærlighed. Den fremhæves fra de forskelligste Sider.¹ Den manede til Selvprøvelse. Hans Trang til Anerkendelse skyldtes ikke, i hvert Fald ikke i første Række, Forfængelighed, men en Attraa efter Forvisning om, at han gjorde og havde gjort Fyldest. Betragtningen svarer helt til en Udtalelse af Fru Heiberg, der refereres hos Bagge (S. 155), og hun var ikke nogen ringe Psykolog.

Selvsagt har disse Depressionsperioder ogsaa kunnet mærkes i Madvigs Indstilling til offentlige Forhold (S. 21). Hans Stemninger kunde skifte stærkt og voldsomt (S. 155). Hans Holdning var langt fra saa konsekvent, som han selv mente. Prof. Bagge er her særlig interesseret i Madvigs Bestræbelser for at naa frem til en Deling af Slesvig. Han har i denne Sammenhæng gjort en overordentlig interessant Iagttagelse; for Madvig drejede det sig ikke som for Egede Schack om et Retfærdighedskrav; historiske og retslige Faktorer spillede med ind hos ham (S. 117). Ejendommeligt nok er det dette, han i »Livserindringer« bebrejder de egentlige National-Liberale (124—25). Men Prof. Bagge har sikkert Ret her og saadan set ogsaa i sin Paavisning af Svingningerne i Madvigs Stilling. Alligevel vil det være vanskeligt at benægte Rigtigheden af, hvad han skrev i 1864: »Jeg har været en af de Faa, der aldrig have frygtet for at vedkjende sig denne Tilbøielighed [for Slesvigs Deling], skjøndt jeg i de Aar, i hvilke jeg var Minister, ifølge min Stilling ikke talte høit om, hvad Ministeriet ikke havde tiltraadt, og siden, da Spørgsmaalet i en Række af Aar laa den Vei, man var kommen ind paa, fjernt, ikke rørte derved.«² Her har vi noget af Forklaringen, og lignende kan gælde om andre i

¹ Artikel af Bille i »Dagbladet« (Tyve Aars Journalistik II 423); Udtalelse af Prof. J. L. Ussing citeret af Johs. Pedersen (Mindeskrift 270).

² Den nationale Politik og det danske Monarchie S. 60. — I denne Forbindelse en Sidebemærkning: Er det virkelig tilstedeligt, som Professor Bagge gør i Anførselstegn at gengive historiske Citater med smaa Bogstaver helt igennem og Bølle-ær? Rektor Krarup anfører da ogsaa sine Citater i deres virkelige Form.

Enkelthederne paavist Inkonsekvens, ja mange Gange om Politikerens Standpunktskiften i det hele. Det var ikke rent Mundsvejr, naar Joseph Chamberlain engang sagde: Things have changed — not I.

Det er altsaa den historiske Madvig, vi her skal lære at kende gennem Prof. Bagges Fremstilling, ikke saa forskellig fra sine samtidige, som han selv troede (smlgn. S. 162—63), ikke saa forskellig fra dem som Eftertiden har troet; Madvig har jo paa en Maade været den eneste af Midtaarhundredets liberale Mænd, der har fundet nogen Naade for de følgende Slægtleds Øjne. Er der ikke noget trist i dette, at ogsaa han nu bliver én af mange? Man kan svare: Sandheden frem for alt, men ogsaa noget andet. Prof. Bagges Opfattelse af Madvigs samtidige er nemlig en anden end den, der længe har været gængs her i Landet. Hans Studier har i flere Henseender ført ham til en anden Vurdering af dem; det er tydeligt udtalt om A. Fr. Krieger. Men det europæiske Perspektiv, hvori Prof. Bagge ser Udviklingen, har aabenbart hjulpet ham til en dybere Forstaaelse af de National-Liberale i det hele. Han betænker sig ikke paa at tage Afstand fra Koryfæer som Neergaard og Rubin (S. 105 Note 93, 118). Der er ganske vist ikke Tale om mere almindelig Polemik; den vilde heller ikke passe ind i Mindeskrift som det foreliggende. Men sammen med Afhandlingens øvrige Fortrin sporer man her en Opfattelse af National-Liberalismens Tidsalder, som adskillige vil mene, der er Fremtid i.

Erik Møller.

Flensborg Bys Historie. Udg. af Grænseforeningen og Hist. Samf. f. Sønderjylland. I-II København. I-II 1953-55.
387 + 492 s.

Nærmere end nogen anden by uden for Danmarks grænser har Flensborg været knyttet til vort land, og dens skæbne har derfor lige til de sidste dage særlig beskæftiget danskes tanker og følelser. Indtil for mindre end 100 år siden var den et led af Danmarks rige, mod sin vilje blev den revet løs derfra, og ligesom mindet om de flensborgske borgeres troskab siden da var en politisk faktor, både nord og syd for Kongeåen, mente mange, da grænsen sidste gang skulde drages, at Flensborg vilde blive den dørtap, hvorom hele Sønderjylland før eller senere vilde svinge.

Men det er en mærkelig kendsgerning, at samtidigt hermed har kendskabet til Flensborgs udvikling i alle lejligheder været såre ringe. Hverken fra dansk eller tysk side har der foreligget nogen frem-